
ТЕХНИКЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ НАСТАВНИКА У РЕГУЛИСАЊУ ДИСЦИПЛИНЕ – ПОДСЕТНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

САДРЖАЈ

Увод.....	2
Шта је дисциплински проблем?	2
Циљеви наставничке интервенције.....	2
Принципи интервенције	2
Основне смернице у интервенцији	2
Савети из искуства	3
Наставник као креатор дисциплинског проблема	3
Технике интервенције (по Левину и Нолану)	3
Невербалне технике	3
Вербалне технике.....	4
Литература.....	6

Увод

ШТА ЈЕ ДИСЦИПЛИНСКИ ПРОБЛЕМ?

Дисциплински проблем је понашање ученика које:

- ремети наставу и учење,
- омета друге ученике у учењу,
- психички или физички није безбедно (носи ризике да постане насилно)
- оштећује имовину.

Дисциплински проблем треба разликовати од:

- **насилничког понашања:** насиље је понашање у којем неко трпи директну штету на физичком или психолошком нивоу. У случајевима насиља постоје посебна правила и прописи који регулишу поступак.
- **мотивационих проблема:** мотивациони проблеми су они у којима ученик не чини ништа што омета друге, али не извршава ученичке обавезе. На овакву врсту проблема примењују су мотивационе технике, а не технике дисциплиновања.

ЦИЉЕВИ НАСТАВНИЧКЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Основни циљ интервенције наставника је да **прекине ометајуће понашање** како би се омогућили услови за учење и наставу. Међутим, овај циљ није довољан. Уколико интервенција наставника нема васпитни карактер, у смислу утицаја на развијање самоконтроле ученика, недисциплиновани поступци ће се понављати. Због тога интервенција наставника треба да буде усмерена на оба циља:

- прекидање непожељног понашања које омета наставу и учење и
- унапређивање самоконтроле ученика.

ПРИНЦИПИ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Принципи на којима се занима интервенција следе из претходно наведених циљева:

- Интервенција треба да умањује могућност наставка ометајућег понашања;
- Интервенција наставника треба да развија вештине ученика да контролише сопствено понашање;
- Интервенција не треба да изазове веће ометање часа него што је изазвао сам поступак ученика;
- При избору између дисциплиновања одељења и образовног циља часа, приоритет има дисциплиновање. Ово је важно и на заједничком и на индивидуалном плану. На заједничком плану, образовни циљеви су тешко оствариви у условима недисциплине. На индивидуалном плану, развијање самоконтроле значајнији је циљ од образовног, јер има импликације на развој целокупне личности.

ОСНОВНЕ СМЕРНИЦЕ У ИНТЕРВЕНЦИЈИ

- Примењивати технике интервенције редоследом од једноставнијих ка сложенијим;
- Кад год је могуће, примењивати НЕВЕРБАЛНЕ технике;
- Умањити ризик одбрамбеног става ученика како би се избегла ескалација могућих негативних осећања (беса, пре свега):
  - поступати дискретно, не изазивати стид, не излагати ученика пред групом;
  - избегавати поступке који омаловажавају ученика попут сарказма, хумора на његов рачун и сл.
- Увек говори о ПОНАШАЊУ, а не о ЛИЧНОСТИ, како би се указало на поступак који је неприхватљив без квалификовања особе као лоше (Нпр. не „ти си невоспитана“, него „то што чиниш није пристojно“.)
- Раздвојити ОСЕЋАЊА од ПОСТУПКА:
  - осећања уважити,
  - поступак ограничити;

Нпр. „Видим/разумем/знам да си бесан. Није дозвољено да вичеш на друге, а проблем ћемо решити на други начин.“ Може следити и предлог „Можемо ли разговарати после часа?“

- Користити унапред договорене санкције. Санкцију користити само ако претходне технике не дају резултате.
- Технике интервенције користити доследно, јер је доследност и истрајност важан фактор успеха.

САВЕТИ ИЗ ИСКУСТВА

- Трудите се да на интервенцију потрошите минималну количину времена;
- Будите спремни да ћете најчешће морати интервенисати неколико пута;
- Водите рачуна да ваша интервенција буде сразмерна тежини прекршаја. Немојте реаговати сложенијим поступцима него што је то неопходно за конкретан прекршај.
- Поступно користите све сложеније технике. Избегавајте технику коју сте већ применили, а није дала ефекте;
- Избегавајте удаљавање ученика са часа. Тиме показујете да сте немоћни. (Ово се не односи на насиље, где је дозвољено удаљити ученика на примерен начин, јер је безбедност најважнија.)
- Користити могућност одложеног решавања. Не морате сваки проблем решити одмах. Тражите од ученика да остане након часа и у условима који су за њега безбедни и прихватљиви, разговарајте о његовом понашању. То ће вам дати могућност да чујете како ученик разуме проблем, као и да изнесете шта вама смета и шта очекујете од њега.
- Озбиљан дисциплински проблем тражи тренутну интервенцију. У таквој ситуацији немојте презати да потражите помоћ неког другог: дежурног наставника, стручне службе, директора и сл.

НАСТАВНИК КАО КРЕАТОР ДИСЦИПЛИНСКОГ ПРОБЛЕМА

Ако на вашем часу завлада недисциплина, проверите да ли својим поступцима подстичете такво понашање. То се најчешће дешава ако чините следеће:

- водите наставу неефикасно, сувише споро, са много „празног хода“, ниским захтевима, монотоним садржајима и методама. Тада урушавате мотивацију за рад, а мотивациони проблем може да постане дисциплински.
- ометате наставу прекидањем јер нисте све припремили, или да бисте обавили неки други посао;
- постављате нејасне границе понашања и улога у којима ученицима није јасно шта им је дозвољено. Нека понашања дозвољавају, а када постану пречеста, почињу да вас ометају, па их забрањујете. Превише неформалан однос са ученицима спада у домен ових тешкоћа.

ТЕХНИКЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ (ПО ЛЕВИНУ И НОЛАНУ)

НЕВЕРБАЛНЕ ТЕХНИКЕ

Назив	Техника	Правила коришћења
Договорени знак	На договорени знак ученици одговарају одређеним понашањем. Нпр. знак за тишину, знак да ученици седну и сл.	<ul style="list-style-type: none"> • Овај поступак се базира на потреби за рутинским одржавањем дисциплине. Поједини знаци могу заменити исказе на које се губи време. • Користи се са целим одељењем. • Ученици морају бити упознати са знаком и очекиваним понашањем. • Временом постаје рутина.
Планско игнорисање	Наставник не реагује на понашање ученика. Нпр. ученик прекида наставника док излаже, наставник наставља излагање без било какве реакције.	<ul style="list-style-type: none"> • Суштина поступка је у изостајању добити коју ученик има од нежељеног понашања и на тај начин води ка поступном нестанку нежељеног понашања. • Вероватно је да ће се нежељено понашање интензивирати када се ова техника први пут примени. Временом ће почети да даје резултате. • Техника се тешко спроводи јер реагујемо инстинктивно, па и кад желимо да игноришемо понашање, ненамерно реагујемо невербалним сигнаlima. Због тога техника тражи доста вежбе.

		<ul style="list-style-type: none"> • Примењивати код понашања које не ремети процес у значајној мери (прекидање, одговарање без добијене речи и сл.).
Сигнал	Гест који се упућује конкретном ученику и ставља му до знања да се понаша неприхватљиво. Спроводи се без прекидања процеса. Нпр. наставник јасно показује руком знак за тајм-аут, као договорени сигнал за прекидање приче.	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик добија информацију да га наставник опажа његово понашање и сматра га одговорним за то. • Ученици морају бити упознати са значењем сигнала. • Гест мора бити јасно упућен одређеном ученику. • Гест не сме реметити наставни процес. • Важни су невербални сигнали који не смеју бити у супротности са поруком самог геста (нпр. интервенција се обесмишљава ако се наставник после геста насмеши).
Приближавање	Физичко приближавање ученику који се неадекватно понаша. Нпр. ученик гледа штампу на часу. Наставник стаје у његову близину и предаје с тог места.	<ul style="list-style-type: none"> • Често се нежељено понашање прекида самим физичким приближавањем ученику који омета час, без прекидања излагања. • Препоручује се у фронталном раду. На овај начин се може одржавати пажња ученика који нису мотивисани на часу. • За ремећење дисциплине обично је довољна комбинација Сигнала и Приближавања. • Уколико је потребан, наредни корак подразумева да наставник говори/слуша из непосредне близине ученика.
Додир	Лагани, неагресивни контакт са учеником. Нпр. ученик омета групу у којој ради. Наставник лагано ставља руку на раме, да би ученик знао да се интервенција односи на њега.	<ul style="list-style-type: none"> • Примењује се у нефронталном раду, нпр. у групном, када ученици нису лицем окренути према наставнику. • Без вербалне размене, наставник ставља до знања да не одобрава учениково понашање. • Важно је бити свестан ограничења ове технике и могућих негативних конотација.

ВЕРБАЛНЕ ТЕХНИКЕ

Назив	Техника	Правила коришћења
Подстицање окружења	Наставник не реагује на ученика који се нежељено понаша, него на ученика који се понаша управо супротно (жељено) и јавно га похваљује или на неки други начин подстиче. Нпр. „Примећујем да Петар бележи на часу и има уредну и садржајну свеску.“	<ul style="list-style-type: none"> • Техника је базирана на принципу подстицања жељеног понашања тиме што даје ученику могућност да коригује своје понашање према моделу, а да претходно није било никаквог скретања пажње на њега. • Прва у хијерархији вербалних поступака и најнижег је ранга. • Ово је техника превенције и интервенције. • Техника је ефикаснија у млађем узрасту. Код старијих ученика мишљење вршњака је важније од мишљења наставника, па похвалу појединца треба заменити похвалом групе.
Прозивање ученика	Наставник прозива ученика који се неадекватно понаша да одговори на постављено питање или уметне учениково име у пример који наводи у свом излагању (ако не жели да прекине излагање)	<ul style="list-style-type: none"> • Када чује своје име, ученик се несвесно фокусира на садржај који се презентује. • Ова техника се примењује када ученик није ангажован на жељени начин, али не омета друге (чита нешто друго, пише по клупи, шапуће...). • Правило: прво се прозове ученик, па онда поставља питање. Уколико наставник уради супротно, ученик га неће чути, питање ће се понављати и тиме се губи време. Циљ је да се врати пажња ученика, а не да се ученик постиди.
Хумор	Техника у ситуацији када је предмет духовитости сам наставник или настала ситуација,	<ul style="list-style-type: none"> • Употребом хумора смањује се тензија у одељењу, ситуација се деперсонализује и успоставља позитиван однос према ученицима. Понашање се на овај начин може усмерити у позитивном правцу. • Одлика духовитости је да не повређује никога, па духовите опаске не треба упућивати ученику лично. • Важно: хумор не сме прерасти у сарказам.

		<ul style="list-style-type: none"> Важно: хумор се НЕ СМЕ КОРИСТИТИ КАДА ЈЕ ДРУГА ОСОБА У СТАЊУ БЕСА.
Да ли си свестан ефекта свог понашања?	Наставник поставља реторичко питање и одмах наставља са радом, без остављања времена ученику да одговори.	<ul style="list-style-type: none"> Понекад ученик који омета наставу заиста није свестан ефекта свог понашања на друге. Када су суочени са негативним ефектима, већина коригује понашање. Смисао поступка је у давању јасне повратне информације ученику о томе шта наставник мисли о његовом понашању, као и у слању поруке одељењу да ће заштити њихово право на учење. На млађем узрасту се дешава да ученик одговори на питање. Наставник не треба да наставља конфронтацију, јер му је циљ да разреши дисциплински проблем што пре, уз најмање могуће губљење времена.
Ја порука	Троделна информација која ученику приближава негативне ефекте понашања на самог наставника. Нпр. „Када устајеш и причаш док предајем, то ме љути, осећам се као да не поштујеш оно што радим, а у ствари само хоћу мир у учионици да бих могла да испредајем лекцију.“	<ul style="list-style-type: none"> Ја порука се састоји од: <ul style="list-style-type: none"> објективног описа нежељеног понашања; описа наставникових осећања које настају као последица таквог понашања; описа наставникових очекивања. Ово је моћна техника која се базира на личном доживљају и тиме се избегава ризик оптуживања и етикетирања ученика. Представља модел у којем се ученику препушта пуна одговорност. Претпоставка за коришћење технике је да је наставник у претходном раду показао да респектује осећања ученика, јер само у том случају може очекивати да ће ученици респектовати његова осећања.
Апел	Директан захтев ученику да прекине непожељно понашање.	<ul style="list-style-type: none"> Корисна техника за наставнике са позитивним односом са ученицима. Тон мора бити миран, јасан, али не сме бити молбени. Технику не треба примењивати у одељењима у којима наставник не успева да одржи дисциплину, јер ће ученици захтев наставника разумети као беспомоћну молбу.
Позитивно уобличен коментар	Коментар који наглашава позитивну последицу промене понашања. Нпр. „Чим престанеш да причаш, можема наставити са припремом за контролни.“	<ul style="list-style-type: none"> Коментари који су уобичајени подразумевају наглашавање негативних исхода нежељеног понашања. Ова техника базира се не позитивном говору у којем нису наглашене негативне и забране, него очекивања. Коришћење технике на дуге стазе развија самоконтролу ученика.
Позивање на правила	Када се ученик понаша непожељно, наставник га позива на поштовање конкретне правила. Техника подразумева да је наставник, заједно са ученицима, установио јасна правила на почетку школске године.	<ul style="list-style-type: none"> Ова техника није наведена раније у хијераргији, јер се базира на спољашњем средству – социјалном притиску. Пожељно је да се увек претходно користе технике које развијају самоконтролу. Техника има боље ефекте на мањем узрасту, али је ефикасна и на старијем, уколико су ученици истинску учествовали у доношењу правила и усвојили их. Уколико након интервенције ученик не коригује понашање, наставник МОРА да предузме следећи корак: логичну последицу (санкцију која је унапред договорена у оквиру правила). Овај механизам треба користити доследно, јер ученицима мора бити јасно да кршење правила ОБАВЕЗНО изазива негативну последицу.
Глесерова тројка	Употреба три питања: 1. Шта радиш/шта си радио? 2. Која правила тиме кршиш? 3. Шта ћеш учинити по том питању?	<ul style="list-style-type: none"> Употреба ових питања увек иде следбено. Интервенција се користи дискретно, увек у 4 ока. Подразумева да је ученик у оквиру одељења прихватио правила. Остаје ризик да ученик на питања одговори неискрено, тј. социјално пожељно. У том случају наставник мења питања у изјаве.
Експлицитно усмеравање	Асертивна наредба да се прекине непожељно понашање и отпочне прихватљиво, без простора за коментар ученика	<ul style="list-style-type: none"> Овом техником наставник преузима на себе одговорност за понашање ученика. Предности: једноставност, јасност и затворен формат. Недостатак: наставник се отворено супротставља ученику, па се препоручује ситуација у 4 ока. Уколико наставник мора да

		интервенише у току часа, може позвати ученика на минут-два ван учионице.
		<ul style="list-style-type: none"> • Уколико се понашање не поправи, следи логична последица.
Троструки захтев	Наставник упућује ученику директан захтев да промени понашање. Ако ученик то не учини или покушава да објасни своје понашање, наставник понавља захтев.	<ul style="list-style-type: none"> • Ученику се ставља до знања да наставник нема намеру да уђе у расправу, већ захтева одговарајуће понашање. • Техника је добра за избегавање вербалних дуела с ученицима и последичног губитка времена. Ако се неадекватно понашање настави и после три понављања, обавезна је логична последица. • Приликом коришћења технике веома је важан тон наставника, који треба да је самопоуздан, али не сме да буде увредљив и омаловажавајући.

ЛИТЕРАТУРА

1. Јованчевић. О, Рељић. Љ, [Превенција и решавање дисциплинских проблема у настави](#), Школска управа Ваљево, 2008.
2. Levin. J & oth. [Principles of Classroom Management](#), Pearsen, Totonto